

LEGEA ARHIVELOR NAȚIONALE ȘI MUZEELE

Nu cu foarte multă vreme în urmă a intrat în vigoare Legea Arhivelor Naționale (nr. 16, publicată în MO nr. 71 din 9 aprilie 1996).

O lege absolut necesară. O lege modernă. Sunt înlăturate, prin abrogarea vechii legislații în domeniu, o serie de prevederi, în special cele cu un pronunțat caracter ideologic, care încălcau principiile democrației, drepturile omului, criteriile științifice în abordarea problematicii arhivaliilor, îngreunau derularea activității specifice ș.a.m.d. Legea actuală are rosturi fundamentale, diverse: vine să protejeze fondul arhivistic național, tezaur cultural fără de care ar fi cu neputință a reconstitui - în scris - trecutul, apoi simplifică unele instrumente de lucru și proceduri, altcândva greoaie, stabilește cu claritate datele esențiale ale activității arhivistice (cercetarea, evidența, selecția, depozitarea ș.a.). Vechea lege nu a fost decât cu acest prilej abrogată, spre deosebire de Legea Patrimoniului Cultural Național, grăbit eliminată în totalitate (anulate fiind chiar și elementele valabile oricând, necomuniste, tehnice) și în locul căreia (întâmplător?) nu au fost elaborate și aplicate decât după multă vreme timide - și parțial eronate - reglementări.

O lege - cea a arhivelor - care trebuie, fără îndoială, respectată de către toți și aplicată întocmai de către cei desemnați și îndrituiți să o facă.

O lege, însă, nu în toate privințele, perfectă.

Sunt în cuprinsul ei și prevederi cu care nu putem fi, în întregime, de acord. Ne vom exprima rezervele noastre în exclusivitate cu privire la unele articole aflate în strînsă relație cu muzeele (nu ne îngăduim acum, mai mult), argumentând, desigur, afirmațiile.

Nu înainte, însă, de a menționa că ne-am mai exprimat în acest sens și cu alte prilejuri, dar intervențiile noastre, poate și fiindcă nu au fost susținute cum s-ar fi convenit, poate și fiindcă nu au fost înțelese pe deplin, au rămas fără ecou (favorabil sau dimpotrivă),

Astfel, se inserează în lege, la articolul 20: "*Documentele de valoare deosebită nu se expun public în original, ci sub forma de reproducere*". Desigur, acest text vine să elimine posibilitatea degradării mărturiilor arhivistice prețioase prin expunerea lor, inclusiv în muzee. Înțelegem, conservarea arhivaliilor necesită o astfel de prevedere, dar, credem noi, un pic nuanțată. Arhivele Naționale sunt îndreptățite și obligate, totodată, să se preocupe - ca și muzeele sau alte instituții culturale - de buna conservare a unor atari valori. Este adevărat că, actualmente, nici un muzeu din țară nu asigură condițiile optime de conservare în sălile expoziției permanente pentru documentele de hârtie sau pergament, cu sigilii timbrate, aninate etc., ca, de altfel, și pentru cărțile manuscrise, cu miniaturi, din vechime. Iată de ce, pomind de la realitate, de la constatările de astăzi, Arhivele Naționale au procedat astfel. Dar cine poate susține că în viitorul nu tocmai îndepărtat nu vor fi create în - cel puțin - muzeele mari, condiții de conservare excelente, chiar în spațiul expozițional de bază? Legea nu este concepută spre a avea o valabilitate (parțială sau totală) extrem de limitată în timp. Apoi, unele instituții muzeale reprezentative - reduse numericește, e drept - pot și acum asigura un climat adecvat prezentării *temporare* a documentelor importante (o zi la zece ani o dată, bunăoară), cu un prilej anume, excepțional (omagierea unui ilustru om de cultură care a donat arhiva personală, însemnată, se înțelege, unui muzeu). Nu mult după încheierea actului atât de generos de donație, muzeul, din respect pentru donator, nu trebuie să expună fondul arhivistic, măcar o zi, în condiții de conservare acceptate? Sau, unui donator, dacă acesta inserează în actul de donație o clauză anume, prin care, o parte din acte - cele mai importante - urmează a fi expuse la o dată anume, pe un termen extrem de limitat, la un interval mare de timp, i se poate nesocoti

dorința, i se poate refuza chiar donația (consistentă, valoroasă)?

Dacă prevederea rămâne în forma actuală, muzeele nu pot fi, în materie de documente importante, deosebite, decât simple depozitare, anulându-se implicit funcția sa, care nu este una oarecare, de expunere pentru public a patrimoniului cultural. Mai mult, se încalcă, astfel, prin refuz, dreptul de opțiune al proprietarului de drept, ceea ce este grav.

Iată de ce găsesc oportun a se face o precizare în chiar cuprinsul articolului 20 citat mai sus - care, după cum cu ușurință se va observa, nu elimină suportul înțeles, rațiunea pentru care el a fost gândit, anume protecția patrimoniului arhivistic național, ci lasă doar o fereastră deschisă acelor muzee care își vor îmbunătăți substanțial condițiile de conservare în sălile de expunere temporară sau permanentă, conformându-se astfel normelor firești privind temperatura, umiditatea, luminozitatea, spre a-și îngădui prezentarea și acestor categorii de izvoare istorice, artistice, literare ș.a. A se face, deci, precizarea potrivit căreia nu se îngăduie prezentarea arhivaliilor având o valoare apreciabilă decât atunci când sunt împlinite toate cerințele unei excelente păstrări a bunurilor de valoare deosebită, și numai pentru scurtă vreme.

Textul articolului 20 ar fi, corect, acesta: *"Documentele de valoare deosebită nu se expun public în original dacă nu sunt asigurate condițiile optime de conservare a acestora. Expunerea va fi extrem de limitată în timp, la intervale foarte mari."*

A expune numai copii (reproduceri), a se exagera, deci, în acest sens, înseamnă a te îndepărta mult, foarte mult chiar, de ideea de muzeu, de conceptul ca atare, de elementele esențiale care definesc instituția dată. În acest pericol se află mai ales muzeele de literatură și de istorie.

Se va argumenta că, prin aprobări (instrucțiuni) speciale, se poate permite, în mod excepțional, expunerea temporară a documentelor valoroase, chiar păstrând intactă alcătuirea din legea actuală a articolului 20. Noi nu credem, însă, că prin "aprobări" sau "instrucțiuni" speciale se rezolvă fondul problemei.

Articolul 14 din Legea Arhivelor Naționale se referă la dreptul creatorilor și deținătorilor de arhivă de a păstra *"documente care fac parte din Fondul Arhivistic Național al României și după expirarea termenului de depunere"* (în anume condiții și cu aprobările de rigoare). Nu se specifică, însă, acolo, faptul că prevederile se adresează persoanelor juridice (ideea se subînțelege prin raportare la articolul precedent sau din context, ceea ce nu este, credem, suficient). Deci, formularea pe care o propun, și care ar înlătura posibilitatea unor interpretări eronate, ar avea următorul început: *"Persoanele juridice creatoare și deținătoare de arhivă pot păstra..."* Articolul se referă și la muzee.

Din păcate, nu se fac în lege suficiente și clare trimiteri la actele medievale și din epoca modernă deținute, printre alții, și de muzee, adică la regimul lor, la dreptul de proprietate ș.a.m.d.

Specialiștii Arhivelor Naționale (nu ne referim la conducătorii lor, din afara prestigioasei instituții) și-au exprimat nu o dată opinia - la care subscriem - potrivit căreia este bine să funcționeze în cadrul tuturor ministerelor (pe noi ne interesează acum, mai cu seamă, cele care au în subordine instituții muzeale, precum Ministerul Culturii) departamente/direcții speciale care să se preocupe de arhivele proprii, nu puține (să nu uităm, spre pildă, că orice unitate culturală produce, dacă nu și deține pe un termen mai îndelungat, arhivalii). Și aceasta, cu atât mai mult, cu cât - se știe - foarte multe arhive, chiar din instituțiile culturale, nu se află într-o stare prea fericită din punct de vedere al evidenței primare și științifice (computerizată), al conservării ș.a.m.d., că nu au fost prelucrate conform normelor științifice preț de decenii, din neputință, din ignoranță sau rea-credință. Din păcate, o asemenea prevedere nu se regăsește în cuprinsul Legii Arhivelor. Atari departamente/direcții nu trebuie să se transforme în noi piedici birocratice. Prin ele trebuie să se petreacă analize pertinente, intervenții prompte, asistență de specialitate și un riguros control în materie de arhive.

Ceea ce spunem aici, acum, nu-i nici pe departe un îndemn la încălcarea legii. Ea - legea - atâta vreme cât este în vigoare, în chiar forma dată, cuprinzând deci și acele articole asupra cărora ne-am pronunțat critic și (am dorit) obiectiv, argumentat, dincolo de alte prevederi, nediscutate aici, neîncadrându-se în tema propusă, și ele cu încredință, cel puțin, privite, legea trebuie respectată. Cu strictețe. Mai ales, mai întâi, de către Arhivele Naționale (ceea ce, din nefericire, nu se întâmplă chiar de fiecare dată, și nu din pricina specialiștilor, arhiviști de înaltă ținută, recunoscuți ca atare).

Opiniile noastre, și aici exprimate, privind Legea Arhivelor Naționale numai prin prisma intereselor instituțiilor muzeale, sunt simple opinii. Bune sau rele. Cei în drept pot să le ia în seamă sau pot face în continuare abstracție de ele.

DR. ALEXANDRU LIGOR